Capitolul 12

3.1. Protestantismul: O perspectivă asupra mişcării

- Este important de înţeles că „reforma” a avut mai multe mişcări, prin care şi cele „protestante”
- Protestantismul nu a fost niciodată omogen sau complet unitar
- Au avut perspective, mai degrabă locale, decât generale, neconsiderându-se ca făcând parte din vreo mişcare mare
- Problemele şi doctrinele din protestantismul magisterial, nu corespundeau agendei celorlalte forme de protestantism
- Totuşi, existe teme şi doctrine comune

3.1.1. Întoarcerea la Biblie

- Renaşterea a readus în atenţia eruditilor nevoia de întoarcere la rădăcinile culturii europene, adică la scrierile antice ale grecilor şi romanilor
- Odată redescoperite şi studiate, consecinţa naturală a fost revizuirea surselor Bibliei, adică copiile greceşti şi ebraice ale VT şi NT
- Biserica ajunsese în stadiul în care critica teologilor şi nu numai, cerea revizuirea identităţii ei şi se auzeau tot mai des cereri de reformă
  - Reforma urma să se bazeze pe principiul purităţii sursei primare şi a practicii bisericii primare
  - Rezultatul a fost ignorarea şi denigrarea perioadei medievale, numită astfel tocmai de renascentişti
  - Perioada medievală a fost caracterizată ca fiind mult prea tehnică sau abstractă şi aproape inutilă pentru biserică
  - Baza ideii a fost întoarcerea la gândirea şi practica bisericii primare
- Reformatorii magisteriali au considerat Biblia ca fiind „cuvântul lui Dumnezeu”, care era mai important şi mai precis decât orice „cuvânt al omului”
  - Rezultatul a fost subminarea autorităţii papei şi a tradiţiei bisericii
  - Toţi oamenii sunt sub autoritatea cuvântului lui Dumnezeu, iar judecata este dată exclusiv de acesta
- Acesta este contextul formării a două sloganuri:
  - Sola Scriptura – autoritatea ultimă în materie de credinţă şi fapte rămâne Biblia
  - Verbum Domini manet in aeternum (VDMA) – cuvântul lui Dumnezeu rămâne în veşnicie, slogan cusut pe hainele luteranilor

- Importanţa teologiei a fost manifestată amplu prin scrierii, de diferite feluri, uşor de tipărit şi de distribuit, datorită tiparului mobil al lui Guttenberg, aceste lucrări scrise fiind:
  - Traduceri ale Bibliei – efortul a fost uriaş, pentru că reformatorii au dorit ca fiecare credincios să aibă propria sa biblie, în limba sa maternă
  - Comentarii biblice: explicau pasaje dificile sau idei mai puţin cunoscute din Biblie, adresau probleme de traducere, teologice şi ţinteau către aplicaţii pentru viaţa de zi cu zi
  - Teologii biblice: teologii sistematice sau dogmatice, precum Institutele lui Calvin, încurajau studiul sistematic, prin interacţiunea cu textele biblice
- Suficienţa Scripturii este o idee extrasă din principiul Sola Scriptura şi susţine că învăţăturile biblice sunt suficiente pentru mântuire
- Claritatea Scripturii susţine că sensul fundamental al Bibliei poate fi înţeles de orice creştin, fără vreun ghidaj teologic, iar textele dificile pot fi înţelese prin intermediul celor clare
  - Răspunsul catolic nu s-a lăsat aşteptat, iar Melchior Cano (1509-1560) a susţinut că protestantismul transformă cititorul de rând în judecătorul sensului Bibliei, ignorând utilitatea bisericii
  - Cardinalul Roberto Bellarmin (1543-1621) a susţinut că protestantismul susţine un spirit de turmă în interpretarea Scripturii
  - Catolicii nu au considerat că Scriptura e clară

3.1.2. Doctrina Justificării prin credinţă

- Un element distinctiv al protestantismului este accentul pus pe mântuire ca rezultat al harului lui Dumnezeu, NU ca rezultat al vreunui merit, privilegiu sau acţiune umană
- Pavel este citat în astfel de doctrine
- Problema mântuirii şi a faptelor fusese dezbătută şi de Augustin, în timpul problemelor cu pelagianismului, şi susţinea că faptele bune sunt rezultatul mântuirii, nu precursorul ei
- Acceptarea păcătosului de către Dumnezeu este o rezultatul harului divin, care are ca rezultat transformarea morală şi spirituală a păcătosului
- Fundamentul de la care se porneşte este că omul nu poate iniţia nici un proces de mântuire, pentru că e păcătos, iar pentru a fi mântuit avea nevoie de ajutor din exterior
- Protestantismul timpuriu s-a raliat teologiei lui Augustin, întregul proces ar reformei fiind un fel de revigorare a disputei pelagianiste
- Biserica folosise terminologia din Efeseni 2.8 (mântuire prin credinţă), dar Luther foloseşte Romani 5.1 (justificat/îndreptăţit prin credinţă)
- Dacă omenirea ar fi putut obţine mântuirea prin fapte, întreaga evanghelie a harului se invalida, pentru că mântuirea e un dar, nu ceva ce obţii în urma faptelor sau a meritelor
- Luther adaugă termenul „numai” (alone) pentru a nu se considera că credinţa este unul dintre elementele care pot duce la mântuire, adică *sola fide*
  - Luther a fost condamnat pentru inserarea cuvântului *numai*, dar a susţinut că noul termen este în acord cu ideea din scrierile pauline

- Criticii au făcut a apel, apoi, la Epistola lui Iacov, pe care Luther a considerat-o „o epistolă de paie”, totuşi, nici unul din succesorii săi nu a fost de acord cu această titulatură
- Calvin a susţinut ideea îndreptăţirii numai prin credinţă, iar Zwingli şi Anabaptiştii au afirmat că poate crea neînţelegeri
- Luther le răspunde şi afirmă că faptele bune sunt rezultatul mântuirii, ca mulţumire pentru iertarea dată de Dumnezeu, NU pentru a-L convinge că ei pot fi, astfel, mântuiţi

3.1.3. Democratizarea: Principiul „Preoţiei tuturor credincioşilor” şi folosirea vernacularului

- Protestantismul democratizează teologia, gândirea teologică, creând un spaţiu în care oricine putea participa, pentru că totul trebuia tradus în limba poporului
- Cele trei elemente fundamentale, care trebuia să fie modificate în vernaculară au fost:
  - Biblia
  - Liturghia
  - Predicile
- Un principiu similar a fost cel al preoţiei universale: care susţinea că preoţii nu sunt cu nimic superiori laicilor, iar ordinarea lor nu le conferea un statut privilegiat
  - Clericii erau doar laici, cărora li se recunosc darurile spirituale din partea celorlalţi laici sau a comunităţii, permiţându-li-se dreptul de a exercita funcţia pastorală şi de învăţare
  - Autoritatea deciziei rezidă în comunitatea creştinilor, nu în elita autocrată
- Analogia lui Luther este din sfera civilă: clerul este deţinător al unui funcţii, aleşi fiind de laici ca reprezentanţi, învăţători şi conducători ai lor
- Toţi creştinii sunt preoţi/clerici prin botez, astfel încât diferenţa dintre clerici şi laici este inexistentă
- În baza preoţiei universale, creştinii au dreptul să interpreteze singuri Scripturile şi să ceară clarificări cu privire la practicile bisericeşti, pe care le consideră în dezacord cu Biblia
- Tot în baza principiului preoţiei universale, Luther consideră că orice creştin are dreptul la Biblie în propria limbă, dar şi să o interpreteze singuri
- Biserica trebuie să dea socoteală membrilor pentru interpretarea textelor sacre şi este pasibilă de critică în orice aspect
- Luther face o mişcare strategică de o importanţă crucială, când se adresează direct populaţiei prin scrieri teologice, fără să apeleze la filtrul clerical sau la autorităţile ecleziale, astfel că a scris în germană, nu în latină
- Scriind în germană, Luther democratizează teologia, incluzând poporul în crearea viitorului bisericii
- Punctul principal a fost traducerea Bibliei în germană, într-o vreme în care a face aşa ceva era ilegal

- În Anglia era interzisă traducerea Bibliei în engleză, alături de orice citire sau traducere parţială a acesteia în diverse forme
- John Colet (1467-1519), rectorul de la St. Pauls Cathedral, a fost suspendat din funcţie pentru că a tradus Tatăl nostru în engleză, adică a făcut un gest considerat eretic

- Traducerea în vernaculară oferea autoritate şi putere de decizie maselor, omului de rând, mişcare folosită de cei care cereau schimbări sociale şi religioase, dar autorităţile religioase o considerau subversivă şi ca atac direct asupra conceptelor medievale cu privire la biserică şi ierarhie,
- Luther a tradus Biblia în germană, William Tyndale în engleză, dar a fost publicată în Europa şi trimisă clandestin în Anglia
  - Traducerea lui Tyndale a aprins dezbaterile despre ierarhia bisericească, când a susţinut că grecescul *presbyteros*, folosit de Pavel, trebuia tradus ca *bătrân*, NU *preot*
  - Cuvântul *priest* (preot) trebuia tradus doar prin *hiereus*, folosit exclusiv pentru preoţii VT sau pentru preoţii păgâni
  - Cuvântul *ekklesia* trebuia tradus doar ca *congregaţie*, NU ca *biserică*, astfel încât biserica se referea doar la adunarea locală, nu la întregul corp al credincioşilor

3.1.4. Respingerea autorităţii papale

- Perioada medievală s-a caracterizat şi prin respectul şi autoritatea conferite instituţiei papale, atât în plan spiritual, cât şi temporal
- Nu a existat niciodată un consens unanim cu privire la autoritatea papei, unii considerând că se punea prea multă putere în mâinile unui singur om, pe când alţii considerau că totul era corect şi legal pentru a menţine identitatea şi disciplina bisericii
- Creştinismul estic, ortodox, a împărţit puterea conducătorilor bisericilor autonome şi autocefale
- Luther a scris despre respingerea autorităţii papei, considerând că acesta nu are nici un drept de a impune interpretarea sa cu privire la Biblie
  - Luther susţinea că nu există nicio clasă privilegiată, nici vreo adăugire secretă de cunoştinţe care să ducă la mântuire, nici un grup cu vreun privilegiu asupra interpretării Scripturii
  - Scriptura trebuia şi putea fi interpretată de orice creştin, în baza lecturii acesteia
- Principiul clarităţii Scripturii susţine că orice creştin smerit putea înţelege bazele Scripturii
  - Principiul interpretării libere a născut probleme mari în biserică
  - Era nevoie de stabilirea unei autorităţi pentru interpretare, pentru că dacă nu există, nici nu se poate spune cine o interpretează corect
  - Un exemplu concret îl reprezintă cuvintele de la Paşte: acesta este trupul Meu! Luther a susţinut că se referă la pâine şi vin, care devin trupul şi sângele lui Cristos (cosubstanţiere), dar Zwingli nu a fost de acord, pâinea şi vinul fiind doar simboluri
  - Soluţia a venit pe mai multe căi: catehismele şi cărţile de dogmatică

- Protestantismul a decis că este mai bine să se rămână cu astfel de , decât să se uniformizeze răspunsurile, astfel încât se cădea de acord cu privire la fundamente, iar lucrurile marginale au fost definite şi tratate ca *adiaphora* (chestiuni fără importanţă)

3.1.5. Două sacramente şi distribuirea ambelor forme

- În perioada evului mediu timpurie existau 7 taine:
  - Botezul,
  - Confirmarea,
  - Euharistia
  - Căsnicia
  - Penitenţa
  - Ordinarea
  - Ungerea extremă
- În perioada Reformei Protestante, s-a ajuns doar la două:
  - Botezul
  - Cina
- În cadrul Cinei, a apărut un alt conflict, ce trebuie rezolvat: enoriaşii nu primeau decât pâinea/prescura, nu şi vinul
- Creştinii primiseră ambele elemente până în secolul XII, în timpul Misei
  - În secolul XI, odată cu conturarea doctrinei transubstanţierii, clerul s-a ofensat pentru că unii dintre laici erau neatenţi cu vinul, care deja era considerat sângele lui Cristos, acesta curgându-le fie pe barbă, fie haine sau chiar pe jos
  - În secolul XIII doar clerul avea acces la vin
- Luther a contraargumentat, susţinând că nu există precedent biblic şi istoric pentru o astfel de interdicţie, iar dacă laicii nu aveau acces la vin, înseamnă că nu aveau acces nici la ceea ce vinul semnifica
- Beneficiile lui Cristos trebuia să fie disponibile tuturor credincioşilor, iar simbolul sacramentului trebuia să corespundă realităţii teologice
- Impactul ideii lui Luther a fost atât de puternic, încât participarea credincioşilor la Cină, având acces atât la vin cât şi la pâine a devenit un simbol al Reformei

3.1.6. O nouă etică a muncii şi dezvoltarea capitalismului

- Un punct central al Reformei a fost respingerea distincţiei dintre *sacru* şi *secular*
- Mişcarea a fost interpretată atât ca:
  - Desacralizarea sacrului, cât şi ca
  - Sacralizarea secularului

- Luther este cel care creează premisa pentru crearea spaţiului sacru, în spaţiul secular, cu precădere prin doctrina preoţiei universale, care susţinea că nu există diferenţă de între ordinea spirituală şi secular
- Conceptul latin *vocatio* (chemare) era interpretat în sensul chemării din lume înspre viaţă monahală, părăsirea lumii
  - Cei care rămâneau în lume, erau consideraţi creştini de mână a doua
- *Vocatio* a fost afirmat de Luther, dar reinterpretat: era o chemare la a lucra în cadrul societăţii
  - Reacţia a fost marginalizarea monasticismului, considerat ca fiind inutil, o pierdere de vreme şi o deturnare de la nevoile reale ale lumii
- Luther susţinea că Dumnezeu cheamă credincioşii la a mărturisi credinţa în vieţile lor cotidiene, în baza textului din Geneza 13.13
  - Luther şi Tyndale au prezentat până şi treburile casnice ca fiind la fel de importante ca predicarea şi mai de folos decât toate lucrările mănăstirilor
  - Totuşi, abia după ce Calvin ridică munca zilnică la rang de virtute, societatea îşi reconsideră valoarea muncii, după ce secole la rând a fost considerată ca ceva inferior, necesară, dar vrednică doar pentru cei inferiori
  - Munca devine un mijloc de laudă a lui Dumnezeu, prin care se afirmă implicarea lui Dumnezeu, în calitate de Creator în creaţie
  - Ridicarea muncii la rang de virtute şi laudă la adresa lui Dumnezeu, a avut ca o consecinţă naturală, prosperitatea economică
- Acesta este punctul din care s-a analizat apariţia capitalismului ca rezultat al gândirii protestante
  - Flandra a fost ruptă în două de războaie, dar partea protestantă era prosperă, pe când cea catolică era săracă
  - În Franţa şi Austria, ambele catolice, spiritul antreprenorial a fost iniţiat de protestanţi
  - Calvinismul şi capitalismul erau considerate congruente în secolul XVII
- Lucrarea de căpătâi despre conexiunea celor două este a lui Max Weber, care susţine că prin Calvinism s-au pus bazele psihologice pentru implementarea eficientă a capitalismului
  - Catolicismul considera acumularea de capital ca fiind păcat, pe când calvinismul o considera o laudă la adresa lui Dumnezeu
  - Weber analizează şi scrierile lui Benjamin Franklin, care susţinea acumularea de capital şi capitalismul, dar nu consumerismul
  - Capitalul trebuie acumulat, nu consumat

Întrebări:

1. Ce înseamnă întoarcerea la Biblie?
2. Ce presupune doctrina justificării prin credinţă?
3. Ce înseamnă principiul „preoţiei universale”?
4. De ce protestantismul a respins autoritatea papală?

5. Cum s-au modificat sacramentele în protestantism?
6. De ce se consideră că protestantismul este precursorul capitalismului?